

Gazeteci ve siyasi yazar Yahya Kemal

Yazan: Cemalöddin Saracoğlu

Geçenlerde «Cumhuriyet de «Yahya Kemal ile sohbetler» başlığı altında bir seri yazının ilk sayısını çıkırdı. Muharrir, rahmetli şairle aralarında geçen bir konuşma esnasında Yahya Kemal'in kendisine:

«— Ben Atatürk'ün mücadele yıllarında muvazam olarak, onun lehinde gazetelere makaleler yazdım. Fakat bir kısım menfaat düşkünüleri, her iş olup bittikten sonra, mevki kapabilmek için kaleme sarıldılar!» Demiş olduğunu açıklıyor ama belki kendisi de merhumun gazetelerde siyasi yazarlığı ve o zamanki tabiriile «Kemalist» ligi hakkında fazla bilgisi olmadığını için, bu alanda fazla tafsilât vermiyor.

Zaten Yahya Kemal Beyatlı merhumun hayranları, hattâ yakın dostları arasında onun gazeteciliğini, siyasi yazarlığını lâyikile incelemiş olanlar var mıdır? bilmiyorum. Fakat sırf bir tesadüf eseri olarak, bu hususta bir hayli bilgiye sahip, hattâ kendisile bir gazetede aylarca birlikte çalışmış olduğum için bildiklerimi kendime saklamaya gönülüm razı olmadı, bunların dostlarınınca, hayranlarınınca ve umumî efkârca da öğrenilmiş olmasını istedim.

***

İstanbul 1920 yılının kara günlerini yaşamakta. Osmanlı tahtında devrin padişahı olarak oturmakta olan Vahdetinle eniştesi ve sadrazamı Damat Ferid Paşa, şehri legal altında bulunduran düşman kuvvetleriyle iş ve güç birliği etmişler, o sıralarda Anadolu'da, müstevli Yunanlılara karşı, canını dişine takarak savağan Kuvayı Milliyecilere ateş püskürmekte. Öyle ki, millî kuvvetler yalnız düşmanla değil, soysuzlaşmış bir padişahın karışlarına çıkardığı yurd haini kuvvetlerle de yer yer boğuşmaktalar. İşte millî tarihimizin o kapkara günlerinde İstanbul'da «Kuvayı Milliyeci» geçinmek, «Kemalist» olarak tanınmak siyasi suçların en önemlisi sayılıyor, bu gibi yurtseverlere «padişah haini», «hükümet düşmanı» muamelesi ediliyordu.

Gene bu şenametli devrede Babâlide «İleri» adlı bir gazete çıkıyordu ve Millet Meclisinde Gelibolu mebusu olarak yer almış Celâl Nuri merhumun sahip ve başyazarı bulunduğu bu gazete «Kemalist», yani «Kuvayı Milliyeci» bir organ olarak tanınıyor, «Peyam Sabah» başyazarı Ali Kemal merhumun hemen her gün siddetli tırizlerine, hücumlarına hedef oluyordu. Onun kanaat ve tabiriince «İleri» bir «âhâna yaprağı» idi, ben de Fransızca, İngilizce mütercimi ve Beyoğlu muhbiri olarak, bu «âhâna yaprağı» nin yazı işleri kadrosunda yer almış bulunuyordum.

«İleri» nin yazı kadrosuna, başyazar olarak kıymetli hukuk profesörü, büyük bilgin, hamiyetli yurtsever Muammer Raşid bey (bilâhâre Darülfünun emini olan sayın Muammer Raşid Seviç) den başka yazı işleri müdürü İhâmi Safa merhum, gazetenin ressamı sıfatıyla rahmetli Namık İsmail, mesul müdürü rahmetli Sami Karayel, Cevat Gültekin, Tahsin Fazıl, Behçet Kâmi gibi devrin kalburüstü gelen yazarları, muhbirleri ve edebî sütun yazarı olarak, Yahya Kemal Beyatlı da dahil idiler.

Yahya Kemal edebî yazılarını imzası altında yazar, ara sıra kaleme aldığı siyasi makale ve tenkitleri imzasız olarak çıkardı.

***

Günlerden bir gün üstad Yahya Kemal'in «İleri» de, devrin telâk-ketkine göre, pek cesurâne, hattâ cürretkârâne sayılacak bir yazıyı çıkırdı. Gazetenin birinci sayfasında, mutena bir mevkide yayınlanan bu yazının konusu da Sadrazam Damad Feridin padişahın maiyet yatı «Ertugrul» a binerek, millî kuvvetlerle savaşmak üzere, İzmir sevk olunan «Kuvayı İnzihatiye» adlı Padişah kuvvetlerini teftiş etmek gayesiyle, o sulara seyahati idi.

Üstad bu yazısında işte bu seyahati göya tasvir ediyordu.

«Göya» dedim, çünkü bu yazı gerçekte müthiş bir hicviye, sadrazamın o dehşetli gidişini maarkaraya çeviren, ustaca kaleme alınmış, korkunç bir tırizdi. Kudretli şair o «şirli kalemî ile yatın demir alıp Bebek koyundan ayrılışını tasvir ediyordu: «Ertugrul» harekete geçmez, bir de hakıyorlar ki, civarda demirli ne kadar tekne varsa, hepsinde bir hareket, bir kimildama vardır; hepsi yatla birlikte yola

düzülmüğüdür. Meger yat kovda yata, yata karinesinde o kadar çok midye, yosun birikmiş ki, bunlar diğer teknelerdeki midye ve yosunlarla birleşerek kaynaşmışlar, deniz altı bir adacık teşkil etmişler; bu yüzden yat vira demir edip yola çıkınca, yalnız kendisi değil, civarda Rum balığı kayıkları da dahil, irili ufaklı bütün tekneler bir alayvâ-lâ halinde hep birlikte yol almaya başlamışlardır!

İşte böyle alaycı, yerlere geçirici bir üslûpla sadrazam paşa hazretlerinin (!) İznit yolculuğunu tasvir eden Yahya Kemal sadrazamı da, maiyeti halkını da, gemide bulunan «Kuvayı İnzihatiye» kumandanlarını da kepaze etmiş, hepsini gülünç bir mevkîe düşürmüştü.

Diğer taraftan müttefikler arası sansür heyeti bu yazıdaki ince istihzayı, üstü örtülü kerkuncu hicvi kavriyamamış olacak ki, yazının yayınlanmasında bir mahzur görmemiş. Yahya Kemal'in o makalesi de ferdası günü «İleri» nin ilk sayfasında intişar etmişti.

***

Benim bir şeyden haberim yok, bu yazının çıktığı günün sabahı, mutad vechile erkenden «İleri» nin, Babâlide, Reşid Bey hanının iş tarafındaki idarehanesine geldim; biraz sonra da yazı işleri müdürü İhâmi Safa merhum geldi, birlikte ilk işimiz olan o günkü gazeteleri gözden geçirmeğe başladık. İhâminin Yahya Kemal'in makalesinden meger haberi varmış ama sonuna kadar okumamış. O öteki gazeteleri tetkik ederken ben üstadın yazısını okudum, hende safak attı; İhâmi'nin dikkat nazarını çektim, o da fazla telâş etti. Doğrusu telâş edilmeyecek gibi de değildi ki... Zehir, zenberak bir şey...

Meger her ikimiz de dikkat etmemişiz ama, daha biz matbaaya girerken polis müdürü Arnavut Tahsin zabıtasının sivil taharri memurları Reşit efendi hanını içli, dışlı göz hapsine almışlar, girenleri, çıkanları tarassut ederlermiş!... Bunu bizden sonra gelen gazetenin mesul müdürü Sami Karayelden öğrendik. Merhum telâşlı telâşlı:

— Ne oluyor çocuklar, matbaa tarassut altında, hanın avlusunda bir sürü taharri memuru var. Galiba Cevad yakayı ele verdi (1). Matbaayı basacaklar, aman şüpheli çekecek evrak, telgraf filân ele geçmesini! Demiş, aynı binanın üst katında yazıhanesi bulunan Sedat Nurinin odasına kapağı atmıştı. Celâl Nurinin kardeşi Sedat Nuri Fransız legal kuvvetlerinin müteahhidi idi. Bu yüzden de icabında Fransız makamlarından müzaheret görürdü, dolayısıyla de biz «İleri» eller sıkışık zamanlarımızda onun yardımına başvururduk.

Sami Karayel yukarı çıktıktan sonra İhâmi Safa merhumla başbaşa verdik, matbaa basılıp sigaya çökilecek olursak, ne yolda davranmamız gerektiğini müzakereye başladık. Laf aramızda, Yahya Kemal'in hicviyesinin te'vile, tefsire gelir bir tarafı yoktu. Koca şair Damad Ferid rejimini, dört başı mamur bir şekilde, rezil ve rüvâa etmişti. Tutunacağımız tek can kurtaran yazının müttefikler arası sansüründen geçmesi bulunması idi.

Çok geçmeden Damad Ferid idaresinin mahud Eminönü merkez memuru sakallı hafiyesi, peşinde bir «ürü taharri memuru ile idarehaneyi doldurdular. Aralarında İngiliz askerî polis üniforması giymiş Ermeniler de bulunduğu halde kapıları tuttular. İlk soruları:

— Bu yazıyı kim yazdı? Oldu.

Doğrusu benim o sabaha kadar yazıdan da, yazanından da haberim yoktu. Bu itibarla yemin dahi etmiş olsam başım ağrımazdı. Gazetenin mütercimi ve Beyoğlu muhbiri olduğumu söyleyerek yakamı sıyırmaya çalıştım. Lâkin İhâmi Safa gazetenin yazı işleri müdürü idi, bu yüzden de yazını bilmiyordum diyemezdim. Kemküm etmeğe başladık; nihayet makaleyi Yahya Kemal'in yazmış olduğunu açıklamak zorunda kaldık.

İşin asıl feci tarafı Yahya Kemal'in makalesini yazıp verdikten sonra bir trene atlamış ve kapağı Sofyaya almış olması idi. Yahut bir yere gizlenmişti de polisî şaşırtmak maksadile bu sayıyı çıkartmıyordu. Fakat biz onun o dakikada nerede bulunduğunu gerçekten bilmiyorduk.

Herifler biçare İhâmiyi sıkıştır-dıkça sıkıştırıyorlar, tehdit üstüne tehdit savuruyorlar, divanı harpten, idam sehparlarından İlaf açıyorlardı. Biraz sonra Sami Karayel de aramızda idi ve arslanlar gibi savunuyor, düşman usâğı soysuzlara cevap yetiştirmeğe çabalıyordu.

Bir aralık birdenbire aklıma geldi, İhâmiye hitap ederek dedim ki:

— Bu yazı sansürden geçmeden mi intişar etmiş?

Herifler yeni bir ip ucu elde etmiş olmaktan memnun, sırtarak provalarını istediler. Provaları önlerine serdik. Yahya Kemal'in makalesinde de, diğer provalarda olduğu gibi, müttefikler arası sansürün resmi damgası ve yazıyı okuması sansür memurunun imzası, tabak gibi, meydana çıktı idi.

Bunun üzerine İhâmi Safa rahat bir nefes alıp cesaretini arttırdı:

— Neden dolaylı bu kadar sıkıştırdığınızı anlıyamıyorum, biz yazıyı talimat dahilinde, sansüre göndermişiz, sansür de neşrine müsaade etmiş! Bu işde bizim günahımız ne? Dediği idi ama akan suların durması gereken bu makul cevap karşısında da herifler birden yumuşamadılar, hizi evvelâ merkeze sonra da Nemrud Mustafa Paşa divanı harbine sevk ettilerdi. Ancak kısa bir istisnâvî mülteakip serbest bırakıldıktı...

***

Büyük şair Yahya Kemal'in o kapkara Mütareke yıllarında gazeteciliğini ve siyasi başyazarlığını, hem de millî hareket lehinde yığılca, pervasızca kalem kullanmaktan çekinmediğini gösteren bizde şahidi olduğum bu olay, hütün dostlarına ve hayranlarına armağan ediyordum, hakkında Tanrı'nın emriyle rahmet ve şükranını diliyorum.

(1) O devirde yazı heyetli arkadaşlarımızdan Cevad Gültekin, Gâhzeden sebze küfeleri içinde getirdiği «Kuvayı Milliyenin resmî tebliğatı» «Akşam» gibi, «Tasvirîtefkâr» gibi millî hareket taraftarı gazetelere el altından tevkiif edilmeyi, hattâ yakalayıp idamı sehvasına «ürütülen» gerek polis müdürü Arnavut Tahsinin, gerekse İngilizlerin kullandıkları sayısız hafiyeler bu tebliğatların İstanbul'a hangi vasıta ile girdiklerini anlıyamazlardı. Cevad bu yurd vazifesini millî zaferi kadar başı ile yerine getirdi ve yakalanmadı idi.

- C. S. -

